

Conclusions.
Història i patrimoni entorn
a la festa de Santa Tecla en el 700 aniversari

Maria Bonet Donato

Joan Menchon Bes

Aquesta publicació aplega el coneixement i la discussió científica sobre els antecedents, manifestacions, memòria i conseqüències de l'entrada solemne de les relíquies de santa Tecla a Tarragona el 1321. Set-cents anys són molts anys. Són set segles en què la ciutat de Tarragona custodia, en la catedral metropolitana, les relíquies d'una santa que han estat objecte de manifestació cívica col·lectiva més enllà de la devoció. Tal com explica la hagiografia de Tecla, ella representa molt més que la vida i el martiri d'una santa en el reconeixement medieval i, en part, contemporani. Avui forma part de l'essència de la identitat en què es reconeixen els tarragonins. La complexitat que un culte ciutadà secular assoleix, en part, pels diferents dipòsits que el temps hi deixa i, també en part, pel caràcter simbolicoreligiós és objecte de l'atenció dels experts per explicar els discursos que les societats tarragonines han anat teixint a través de les manifestacions de la veneració en les darreres set centúries.

La data tradicionalment admesa de l'arribada solemne del braç de Santa Tecla procedent de les llunyanes terres d'Armènia és 1321, tot i que hi ha autors que ens parlen de 1323. La historiografia ha mantingut com a *communis opinio* que l'esdeveniment va ser un dels més importants de la Corona d'Aragó i l'espectacular processó iniciada a la vila de Constantí i coronada a la catedral va marcar un abans i un després. El problema de les fonts i la impossibilitat real de conèixer què va passar ens aboca a emfasitzar que el relat que ens ha arribat és tardà, fixat al segle XVI, en un context posterior al con-

cili de Trento (1545-1563), com argumenta encertadament la Dra. Francesca Español. Quan es descriu aquesta magnífica processó, han passat més de dos segles i hi ha una voluntat laudatòria de l'advent de la santa relíquia. En tot cas, la seva transcendència és clara, per bé que ens ha arribat a partir de la tradició historiogràfica moderna. Sorgeixen així interrogants sobre les descripcions detallades relatives a la processó, i podria tractar-se d'una transposició de la celebració de la festa patronal a l'entrada de la relíquia o una mistificació amb la de Corpus. En qualsevol cas, l'activitat política entorn a l'arribada de la relíquia es coneix bé, tal com ho exposa en aquest volum el Dr. Eduard Juncosa, qui documenta amb tot detall l'expedició i mostra la importància de l'ambaixada.

Una vegada feta la lectura de les aportacions de les jornades sobre el set-cents aniversari de l'arribada del braç de Santa Tecla contingudes en aquesta monografia, volem reflexionar sobre: què ens han ensenyat realment? En què hem avançat? Gràcies a les contribucions d'aquesta monografia, hem obtingut una visió polièdrica, rica, quasi calidoscòpica del que va significar, especialment a l'edat mitjana, i significa Tecla a Tarragona. Fem, per tant, un repàs de les principals realitats, idees i novetats aquí recollides, però no seguirem l'ordre de les jornades, del qual ja s'ha parlat a la introducció.

1. Sobre els inicis i la simbologia del culte a Tecla. Des de la tardo-antiguitat a la restauració eclesiàstica

El moment inicial de la recepció del culte de Tecla ha estat objecte d'anàlisi per part de la Dra. Meritxell Pérez, que contextualitza de manera precisa l'origen de la veneració a una santa que tot apunta que va ser inventada passat mitjan segle II. Ara bé, Tecla es converteix en un símbol de rebuig a l'ordre social, un exemple de castedat i asceti i, fins i tot, encarna la rebel·lió davant del patriarcat. Pels Pares de l'Església serà un exemple de virginitat i apostolat en la propagació de la fe. També és el símbol de l'ortodòxia marcada pel concili de Nicea (325), ja que la seva vida estableix un paral·lelisme amb Maria, la verge per excel·lència. A més, la celebració del seu *dies natalis* és l'equinocci de tardor, el 24 de setembre a Orient, i el 23 a Occident, una data simbòlica per a cristians i gentils.

La presència de Tecla a Tarragona en època antiga ha estat defensada per part d'alguns historiadors, tot i que els arguments semblen discutibles. La seva historicitat va lligada a la tradició/llegenda paulina dels orígens del cristianisme a Tàrraco. Així, si Tecla té culte a Tarragona és perquè va venir de la mà de Pau de Tars. I si Pau va ser a Tarragona es demostra pel culte a Tecla. La vinculació de la inscripció de la beata Tecla, monja egípcia del segle V, amb el culte de Tecla com a patrona de Tarragona, és controvertida. Recordem que aquest interessant epígraf va aparèixer a les excavacions de l'església funerària trobada al Parc Central, al costat de la necròpolis paleocristiana. Però, a Tarragona, no tenim cap evidència ni epigràfica ni textual sobre el culte a Tecla d'Iconia abans d'època medieval.

Tecla d'Iconia, la deixeblla de Pau de Tars, apareix al costat de sant Fructuós el 1091, quan el papa Urbà II projecta la restauració de la seu de Tarragona a mans de Berenguer Seniofred de Lluçà. La vindicació del passat apostòlic encaixa amb els propòsits reformistes de reafirmació de l'Església romana envers la càtedra arquebisbal. En la restauració de la seu metropolitana, la vella Tàrraco del bisbe Fructuós i la tradició de l'arribada del cristianisme a mans de Pau prestigien la vella seu abandonada —d'acord amb la tradició— per la invasió dels agarens. Però llavors se'ns planteja una pregunta: per què no vinculem el pal·li de Tarragona a Fructuós i a Pau i no a Tecla, sense més? O és que realment havia quelcom més darrere de la inscripció de *beata Thecla*? Hi ha la possibilitat que abans de la conquesta islàmica existís un culte, o el seu record, a una Tecla (fins i tot potser egipcíaca) i que la seva memòria arribés fins als temps de la restauració metropolitana.

La importància del culte a Tecla en època medieval es plasma amb contundència en el magnífic altar romànic que és objecte d'anàlisi en l'estudi de la Dra. Ester Lozano. Remuntem-nos a la Tarragona del segle XII, quan hom comença a plantejar la construcció d'una nova catedral, a partir de 1167, on hi havia l'antiga seu visigoda, és a dir, l'antic recinte de culte imperial romà. Es tracta d'un projecte de seu metropolitana i primada de dimensions enormes que ens evoca l'arquitectura romana, però que, al mateix temps, és la manifestació pètria del conflicte obert per la primacia hispana. La catedral més gran de la península Ibèrica, i el claustre romànic de dimensions més grans d'Europa, segons remarca l'autora. L'operació propagandística va ser de llarg abast. Calia travar bé el relat, de manera que, en una butlla apòcrifa d'Esteve VI († 897), es diu que Pau va predicar a Tàrraco, on va fundar una església en honor a Tecla. Després, la butlla de 1091 atorgava al bisbe de Vic el dret d'usar el pal·li a les festivitats de Sant Fructuós i Santa Tecla. Liquidada la dependència amb Narbona, s'obria la controvèrsia amb la primada Toledo. Recuperada definitivament la vida urbana a Tarragona i conquerides les regions circumdants, l'arquebisbe necessitava la catedral i, per tant, un altar major, que seria molt més gran que els contemporanis, i fet de marbre romà dels antics edificis imperials, amb el seu reliquiari i un frontal d'explicació i datacions controvertides.

Els estudis apunten a una cronologia de finals del segle XII, basada en la comparació estilística amb la decoració del claustre de la catedral. Però també l'article ens remarca una altra data: el concili del Laterà IV (1215), al qual va assistir l'arquebisbe tarragoní Aspàreg de la Barca, on es va legislar contra els moviments heterodoxes dels càtars i valdesos, i les postures de l'abat Joaquim sobre la Trinitat, la Creació, Crist i els Sagraments. En aquest emmarcament teològic, cal situar la interpretació del frontal d'altar i la figura central: Crist i Tecla o Pau i Tecla? L'escena és un pantocràtor, però la iconografia del personatge central és paulina. L'explicació que es dona és la transfiguració de Pau en Crist, iconografia que seria herètica després del concili del Laterà IV, i això permet datar *ante quam* a aquest concili.

El relat s'organitza en dues meitats longitudinals i divisió tripartida, a banda i banda de la reserva del medalló central. Se cisellen bellament vuit escenes de les *Actes de Pau i Tecla*. La figura de Pau no hi apareix, excepte a la màndorla central, si acceptem que es transfigura en Crist segons ens mostra E. Lozano. De fet, que un apòstol prengui atributs cristològics no és estrany en els textos apòcrifs, i aquí es completa amb el fet que Tecla n'agafa d'apostòlics. Tot encaixa amb el missatge de vindicació de la seu metropolitana i les seves arrels ben antigues, més enllà de Fructuós. Recordem que Pau ja és un apòstol atípic i cal remarcar la vinculació amb Roma, el lligam amb Pere i Crist. Aquest carisma es pot reconèixer en la santa i, en definitiva, com a argument teològic en la controvèrsia per la primacia amb Toledo o, si més no, en la reafirmació de la seu metropolitana.

2. L'arribada de la relíquia de santa Tecla, la renovació de la devoció i destacades manifestacions politicosocials i culturals

L'arribada de la relíquia es produí en el tercer decenni del segle XIV, en el marc d'una seu metropolitana que fins llavors havia controlat *mutatis mutandi* l'antic territori de la Hispània Tarraconense, però a la qual, el 1318, se li escindeix Saragossa. L'operació per obtenir la relíquia de la santa es posa en marxa en el moment en què, probablement, el rei Jaume II devia tractar de compensar la seu tarragonina de la separació de la vella *Caesaraugusta*. Això es produïa en un context més ampli de política mediterrània del monarca, que tindria en la conquesta de Sardenya una fita principal.

Amb relació a la controvèrsia historiogràfica relativa a l'entrada pròpiament dita, mancaria tal vegada una anàlisi de crítica textual, però en definitiva hi ha aspectes que encara no són verificables. Meritxell Pérez n'ofereix dues possibilitats. La primera, que podem dir la tradicional, entre el 17 i el 22 de maig de 1321, amb la fita convinguda del dia 18; la segona, entre el 14 de maig i el 6 de juliol de 1323, que coincideix amb la proposada pels bol·landistes: el 19 de maig. I, a aquesta celebració, hi sumem el 23 de setembre, que esdevé la festa patronal de Tarragona. L'entrada de la relíquia de Tecla és el ressort material per a la consolidació del culte patronal, referent de l'ortodòxia episcopal i litúrgica i de la cristallització del rol *protector* del prelat amb el concurs dels ciutadans. La relíquia, sia per la seva solemne arribada, sia per la seva presència processional, és l'imant del culte patronal, que esdevindrà el nus gordià al voltant del qual es van anar creuant les rengles del carro de la ciutat.

El Dr. Eduard Juncosa aporta nou coneixement i desvetlla noves fonts sobre l'operació diplomàtica destinada a aconseguir les relíquies de santa Tecla a la llunyana Armènia, el periple per anar a buscar-les amb Simó Salzet com a cap de l'expedició i la controvèrsia historiogràfica de la data de la processó per dur-les de Constantí a Tarragona. Ens ofereix una visió política, perquè explica la intencionalitat de la reialesa a l'hora d'implicar-se en l'operació. Destaca l'interès del rei Jaume II que la seu de Tarragona

tingui les relíquies corporals de la santa patrona en el moment del nou disseny provincial eclesiàstic i, per tant, per recompensar la seu. I també en un moment de certa crisi dinàstica provocada per la renúncia de l'infant Jaume a ser hereu. Les restes atribuïdes a la santa es trobaven a la Petita Armènia, on la Corona d'Aragó intensificava les relacions. L'arquebisbe Ximeno de Luna, el Capítol i el Consell de la ciutat van demanar-les al rei Jaume II. Era una operació diplomàtica, amb rerefons econòmic, de primer ordre: de rei a rei, de cancelleria a cancelleria. La missió, si bé en principi estava formada per Simó de Salzet al capdavant i altres representants com tres legats reials, tres arquebisbals i tres municipals, al final va ser més reduïda, i amb el mercader barceloní només van anar els clergues beneficiats Pere Tàrrega i Bertran Pastor i els seus escuders. La rica documentació del periple de Salzet, analitzada per Eduard Juncosa, ha permès reconstruir el viatge a Armènia i la relació de despeses. Van anar de Barcelona a Famagusta (Xipre) i després a Cilícia, i d'allí cap a Armènia. Es van emportar regals de luxe i van fer estada a la cort del rei Onís. El periple va ser costós i va implicar una sèrie d'accions financeres. Simó de Salzet i els seus acompanyants van dur les relíquies i un exemplar de la passió de santa Tecla. Per acabar, l'autor aborda el tema de la data de l'entrada del braç a Tarragona i indica que el 31 de desembre de 1320 s'autoritza el trasllat i el rei va anunciar que volia anar a Tarragona per la Pentecosta, el 17 de maig de 1321, amb una gran processó multitudinària.

Pel que fa a les qüestions de la devoció i les repercussions politicosocials i artístiques, comptem amb el capítol de la Dra. Marta Serrano.¹ És interessant la contextualització de l'arribada del braç el 1321, un moment històric en què els consells municipals o universitats van fent-se lloc entre els estaments de l'època —la reialesa, la noblesa i el clergat— segons refereix l'autora, que queda palès en el cas tarragoní també amb la consecució de la relíquia corporal. Parteix dels inicis del culte i ens remet a 1198, quan l'arquebisbe Ramon Xetmar de Castellterçol funda el benifet de sant Pere i santa Tecla en la capella del seu palau. De nou, la vindicació arxidiocesana amb el passat apostòlic i els paral·lelismes amb Roma són presents. L'autora recull moments destacats de la institucionalització i les manifestacions del culte al segle XIII, com quan Bernat d'Olivella (1272-1287) estableix la festivitat de Santa Tecla a tota la província eclesiàstica i hi dedica la capella funerària de Santa Tecla la Vella, al fossar de la seu. També explica el procés de les relíquies procedents de la llunyana Armènia i la solemne arribada que porta les venerables restes de la santa fins a la catedral. En destaca la manifestació dels poders arquebisbal, regi i de la ciutat, que a més implica una forta participació ciutadana. Recull també com la festa es va anar protocol·litzant al llarg del segle XIV, especialment en temps de l'arquebisbe Clasquerí. Marta Serrano també ens refereix la primera monumentalització

¹ Aquesta relació parteix d'una publicació prèvia: SERRANO, Marta; LOZANO, Esther, *The Translation of the Relic of Saint Thecla (1321): The Religious and Urban Context*. LUCHERINI, Vinni; BOTO Gerardo, *La Cattedrale nella città medievale: i rituali*, Viella, Roma, 2020, p. 285-309.

de l'espai de les relíquies, amb el finestral de Santa Tecla i el sepulcre de Joan d'Aragó sota l'*armarium* reliquiari i, per suposat, l'altar de Pere Joan.

El capítol de la Dra. Francesca Español explica la complexa construcció del culte cívic en relació amb la beata. Es tracta d'una destacada actualització crítica que recorre la memòria iconogràfica, artística —especialment en els escenaris de veneració de Tecla— i la tradició documental i historiogràfica. Vincula la identificació amb el relat de l'estada de Pau a Hispània, assentat plenament al segle XII i fonamental per a la vindicació de les arrels apostòliques de la seu de Tarragona. Aquest record es troba també a la capella de Sant Pau i en la de Santa Tecla la Vella. Els lligams dels dos sants i la comunitat canonical quedaven fixats des de ben antic. I d'aquí es projecta en terres conquerides al segle XIII. Com explica l'autora, la riquesa iconogràfica de la santa a la catedral es veu a la tomba de Joan d'Aragó com a advocada del difunt, quan acompanya Pau a l'ossera de Pere de Clasquerí, a la capella dels Sastres, a la capella de l'arquebisbe Arnau Cescomes o en altres llocs de les contrades tarragonines, catalanes i, fins i tot, en altres indrets de la Corona d'Aragó. Aquesta irradiació del culte i la iconografia de Tecla pren molt de relleu gràcies a aquesta recerca.

També hem volgut destacar anteriorment que l'entrada del braç és un relat fruit de la mistificació, que queda avalat per una acurada anàlisi de les fonts que ofereix F. Español. Aquest ric i complet estudi ens aporta també un recorregut pel culte cívic. El caràcter de protectora de la urbs es fa palès en les rogacions a la patrona davant de les circumstàncies adverses. En aquest sentit, el paper apotropaic del braç es palesa en les processons del calendari litúrgic ordinari, és a dir, la festa patronal i el Corpus, manifestacions cíviques de carrer que impliquen la participació dels estaments.

3. El desenvolupament artístic i iconogràfic del culte a Tecla. L'altar major, la capella i el reliquiari

Les condicions de l'auge del culte de Tecla i la mateixa evolució edilícia feien necessari un nou retaule, que estudia amb aprofundiment la Dra. Emma Liaño. El seu article desgrana acuradament el context artístic i el valor iconogràfic del retaule monumental. Abans de 1388, ja rondava la idea d'encarregar un nou retaule, però caldrà esperar l'arribada dels arquebisbes Pere de Sagarriga i després Dalmau de Mur per materialitzar el projecte. El 1426 el Capítol encarrega l'obra a l'artista Pere Joan, amb un pagament anual de 20 lliures, que es repeteix fins a 1433. La comanda va recaure en un artista reputat, amb tradició familiar i vinculat als cercles de la Corona, perquè era fill de Jordi de Déu. Pere Joan va ser un dels millors escultors del moment, amb obres al retaule de la seu de Saragossa, Poblet, València i al *Castel Nuovo* de Nàpols. Però també a Santa Coloma i a Santa Maria de Montblanc, o al nou rosetó de Santa Maria del Mar. Com explica l'autora, encara que el contracte és de 1426, cal esperar fins a 1429 per a la benedicció de la primera pedra.

L'obra és d'alabastre daurat i policromat i segueix el gòtic flamíger, que ja era present a la capella dels Sastres. La iconografia de santa Tecla es desenvolupa al sotabanc i la predel·la, entesa com a exemple moral i d'esperança. El desenvolupament es vincula a la *Passio Sanctae Teclae* amb una narració preciosista dels episodis de la seva vida i amb un nivell altíssim de qualitat estètica i tècnica. El cos del retaule se centra, segons remarca E. Liaño, en conceptes com l'encarnació i la resurrecció i amb imatges de la infància i la passió de Crist. El preciosisme i la precisió de l'obra de Pere Joan també té influència del món romà, segons l'autora.

Amb relació a la veneració de santa Tecla, es va fer una capella dedicada a custodiar el braç de la santa i màrtir, aspectes que són abordats en els dos capítols del Dr. Antonio Martínez, actualment canonge de la catedral. Sobre l'espai on se serva el reliquiari, l'autor observa que es va fer necessari un lloc de rellevància per al culte a la santa, que abans es feia a l'absidiola del costat nord-est del transsepte, ara dedicada a sant Oleguer. El prelat Jaume Cortada (1753-1762) va promoure l'obra amb una important contribució econòmica. Aquesta va començar el 17 d'agost de 1760 al baptisteri de la catedral i es va consagrar la vigília de Santa Tecla de 1775. L'obra, de Josep Maria Prat Delorta, és clarament del seu temps, emmarcada en els cànons del barroc clàssic, d'alta qualitat en la traça i els materials, on es veu la influència de Bernini. La decoració escultòrica interior és obra d'un altre dels grans del barroc català, el també barceloní Carles Salas i Vilaseca (1728-1780). Ambdós personatges mostren la més alta expressió de l'academicisme en arquitectura i escultura de la segona meitat del segle XVIII.

L'estudi del reliquiari de la patrona és el segon capítol que aporta Antonio Martínez. Ens ofereix una explicació del que és la relíquia i sobre les relíquies de la santa, fins i tot abans del 1091, i se centra precisament en aquelles arribades d'Armènia. També resulta d'interès el que ens explica sobre on van ser custodiades a la catedral en diversos moments. Saquejada la ciutat en el setge de 1811, un nen va trobar llençada la relíquia de santa Tecla i, un cop en reconegueren l'autenticitat, va tornar al reconditori sobre la capella funerària de Joan d'Aragó. Però no és fins a temps del cardenal Vidal i Barraquer quan es tancà el procés, l'any 1930. El 1814 s'hi va afegir una nova relíquia procedent del caputxins de Sarrià. Calia, llavors, un nou reliquiari, que es va encarregar el 1815, a més d'una custòdia. El reliquiari, l'urna i el tabernacle de Santa Tecla són obra de l'orfebre barceloní Josep Rovira.

4. Manifestacions culturals i socials de la celebració de la festa de Santa Tecla

El Dr. Francesc Massip dedica la seva aportació a l'emmarcament de la teatralitat i les processons, un dels eixos de l'actual celebració de la festa de Santa Tecla i, sens dubte, un dels fils conductors de la mateixa des de 1321. A partir de la definició de *processionar*,

s'atansa a les funcions que desperta aquest acte públic, amb el paper dels organitzadors, els destinataris i l'itinerari preestablert, on la religió té un paper més que destacat. En el cas de la processó de Santa Tecla, F. Massip veu clara la vinculació amb el Corpus que un any abans es va festejar a Barcelona. De fet, ambdues celebracions es complementen i retroalimenten a la ciutat de Tarragona. L'ordre de la processó ve marcat per l'estructura i la jerarquia social medieval, on pesava la més o menys proximitat a la relíquia. Té un protocol clar i rígid, però a la vegada flexible i adaptatiu als canvis dels temps. Les manifestacions dels grups socials aporten color i alegria a la solemnitat, identifiquen i diferencien els col·lectius i, al mateix temps, fan comunitat, i que van ser acollides i promogudes per les accions del municipi. Ens parla dels escenaris mòbils del missatge, des de figures fins a actuacions parateatral, cors i música i, a poc a poc, escenificacions dialogades en cadafals o escenaris. Entre les escenificacions, l'autor destaca les angelomàquies, les psicomàquies amb la pugna entre el bé i el mal, les mauromàquies, les turcomàquies i les teratomàquies.

Jordi Bertran se centra en l'arribada del braç el 1321 com a gènesi de la processó de la santa patrona, en el marc de les grans entrades espectacularitzades a la Corona d'Aragó, com és el cas de Corpus, segons s'ha dit, i amb la seva arquitectura erigida a la baixa edat mitjana. Segons l'autor, és el model que serveix per als grans actes cívics de carrer, com les entrades arquebisbals i reials a la ciutat, on juga l'escenografia urbana i la monumentalitat, per exemple, del Pla de la Seu i la catedral i els casals del centre històric. L'ordre processional descrit tardanament per Antoni de Vicent i Jaume Vilar, si bé no es pot dir que sigui el de 1321, defineix l'estructuració de la comitiva vigent fins avui en dia i s'entén com la gènesi del que ara anomenem el seguici popular. Abunda en la dinàmica de la processó en relació amb els poders ciutadans i la ciutadania i els espais triats, que són vistos com escenaris en la teatralitat que imposava la festa. J. Bertran també fa esment del Corpus a Tarragona, documentat indirectament el 1290 i arquitectònicament amb la seva capella el 1331, tot i que la primera processó coneguda a Tarragona és de 1358, amb l'arquebisbe Pere de Clasquerí, de procedència barcelonina. L'arquebisbe López de Ayerbe va ser important per a l'estructuració de les celebracions de Santa Tecla i el *Corpus Christi* de Tarragona. D'altra banda, ens crida l'atenció sobre la fundació de benifets i el paper de l'ordenació de la festivitat i la processionalitat amb la Consueta de la catedral (1369) i les primeres Ordinacions de santa Tecla, que marquen el protocol cívic i religiós i la seqüència ritual.

En el darrer article, Adolf Quetcuti ofereix una anàlisi de la festa actual de Santa Tecla des de la perspectiva antropològica, que la situa en el marc de la religiositat popular. La celebració de la festivitat s'allunya de la celebració religiosa i s'acosta al llarg procés de secularització de la societat occidental que hom ha definit com a postcristianisme. Aquest procés s'inicia a la transició democràtica i, no obstant això, significa la recuperació de la festa patronal. Es genera una dialèctica entre *creure sense pertànyer* i el sentit de *pertànyer sense creure*. Així entren en joc factors múltiples, com la tradició familiar, la

necessitat de pertinença a un col·lectiu o un conjunt d'aquests interrelacionats, i així la festa esdevé un mitjà excel·lent per a l'expressió de la identitat personal i col·lectiva. La celebració fomenta el sentiment compartit de *comunitas* i de vinculació col·lectiva inter-social i interclassista.

5. Reflexions finals

Aquest volum recull les aportacions de les jornades celebrades a la tardor de 2021 i ofereix una visió àmplia i completa per entendre què va significar l'arribada solemne de les relíquies de santa Tecla a Tarragona, ara fa set-cents anys (més dos). Els experts han actualitzat i ampliat el coneixement sobre l'efemèride, tot mostrant la rellevància del culte i les manifestacions socioreligioses de la patrona de la ciutat. A més, es constata que Tecla forma part inherent del relat identitari tarragoní, en una realitat polièdrica marcada per les tradicions, la memòria artística i històrica i també per la cultura popular. Aquest reconeixement de la santa des de totes les esferes de la societat i dels poders radica en l'edat mitjana, segons mostren bona part de les aportacions. Així, el culte a Tecla és essencialment medieval, lligat a la vindicació apostòlica de la seu o, fins i tot, de la seva metropolitània. Com s'ha vist en les diverses propostes, hi ha molts aspectes encara oberts a la discussió, per exemple sobre la recepció del culte de Tecla, la veracitat del coneixement sobre la processó i, fins i tot, sobre la data, però aquests aspectes no alteren la transcendència de tot plegat.

En aquest sentit, cal observar com els relats identitaris no es fonamenten en una realitat històrica objectivable, ans al contrari, s'emmirallen en uns fets sovint modificats o alterats, en uns personatges, unes gestes o, fins i tot, unes penositats que han estat convenientment processades. Només així es generen relats heroics com els que divulga la hagiografia amb relació als sants. D'altra banda, solen tenir un valor fundacional o inicial, que ens traslladen a temps antics i llocs imaginaris. Com a relats, no responen a dades històriques provades, però precisament la textura literària aporta la possibilitat d'emocionar, de commoure i de servir com a referents personals i socials, justament per la potència d'apel·lar als sentiments. Les comunitats es reconeixen en les llegendes i els mites compartits per identificar-se i, a l'hora, diferenciar-se. La dialèctica entre història i llegenda és present en la manifestació històrica i actual de la celebració i la identificació del culte de santa Tecla. Quines realitats es van endegar amb l'arribada de les relíquies el 1321? Des d'aquell moment esdevingué nuclear en la identitat cívica de Tarragona? Per què és tan important la manifestació als espais públics? Ens apropa a moments com les comparses del Carnaval, el culte imperial, els pilars caminant o d'altres col·lectius més quotidians?

La recuperació dels ajuntaments democràtics després de la fosca nit del franquisme va anar de la mà de la reactivació de les festes locals, majoritàriament religioses,

tot i que succeí en un temps de laïcització de la *res publica*. D'altra banda, i paral·lelament, la ciutadania s'ha fet seu l'espai públic, segurament més que en altres moments anteriors. Això més o menys ha concordat amb algun canvi en la seva gestió urbanística.

Volem aprofitar l'ocasió per remarcar la precedència medieval de la relació entre aquest espai urbà i l'activitat cívica, específicament en el gran conjunt medieval de la Part Alta. Tal com recollim en aquest llibre, la part antiga del nucli urbà va servir i serveix com a embolcall escenogràfic de la manifestació col·lectiva en la celebració del culte a la patrona, que té en la catedral el seu principal ítem. No obstant això, Tarragona era i és una mena de palimpsest de construccions mil·lenàries, on es mantenen i transformen usos i funcions; unes pedres que canvien de lloc i de forma, però que romanen i organitzen l'esquelet urbà; un excel·lent patrimoni amb sentit i contingut en si mateix, però que al mateix temps és continent d'altres patrimonis: els humans i els immaterials.

Fixem-nos en els recorreguts processionals actuals. Per començar, recordem que l'estructura urbana en tres terrasses a la Part Alta es prepara al segle I per al culte imperial, en què les processons són una part essencial. Tenen la seva continuïtat en la litúrgia visigoda amb els itineraris de l'Oracional de Verona. Ambdós podrien ser vistos com els antecedents del gran pes de les processons medievals, tots ells amb traçats comuns. Pensem en la processó del 23 de setembre, en l'arrencada del Seguici, en el Corpus, en Sant Magí, en la Setmana Santa o en els pilars caminant. O recordem els espectacles multitudinaris de les carreres de quadrigues i les revetlles a la plaça de la Font.

La tradició de processonar i ritualitzar es mostra a Tarragona com una realitat mil·lenària, que fàcilment podem relacionar amb les condicions de capital en la llarga durada que començava amb la romanitat. Són manifestacions medievals i altres de més recents que emfasitzen els vincles entre els habitants, i amb la idea de ciutat, sempre confirmant l'orde establert, però sota la il·lusió de certes expressions puntuals de sobirania popular. Són moments de trobada entre familiars i amics, que sumats i ritualitzats en les més variades, íntimes i col·lectives varietats, forgen la identitat tarragonina, on l'entrada de la relíquia a la catedral segueix sent primordial entre els diversos referents festius.

El patrimoni històric, arqueològic i de les tradicions es manifesta integrat a la Part Alta, i nésdevé una marca singular, excepcional i d'identificació de la ciutat que, des de fa dècades, clama per gaudir de més cura i atenció per part de tots plegats. Malgrat un cert oblit sistèmic dels valors patrimonials de la Tarragona medieval, els ciutadans dels barris, any rere any, s'impliquen activament en celebracions urbanes com les que giren entorn a la patrona, i així participen en el reconeixent i la vitalització del cor de la ciutat, més cultural i social que no pas econòmic. Reivindicar aquest llegat dels nostres ancestres és recuperar i explicar el que ha estat i és aquesta ciutat, on el relat de Tecla ha funcionat, i encara ho fa, com el mirall en què la ciutadania s'ha volgut reconèixer i reflectir.